

Szöveg / text: Márton László Attila

Fellapozva a Magyar Építőművészet 70-es, 80-as években megjelent lapszámait, azt láthatjuk, hogy az épületek építészeti kialakítása mellett, a munkákat bemutató fotókon és rajzokon hangsúlyosan jelen van a belső terek építésze is. Nem csak alibiből, hanem azonos minőségben megtervezve és megépítve. Sőt, sok esetben még iparművész és képzőművész társtervezők is részesei voltak a közös munkának. Azután valami elromlott.

Ma azt láthatjuk, hogy az épület kialakítása építészetileg gyakran megfelelő, akár még magas színvonalú is lehet, de maga a belső tér félbe maradt, vagy magára van hagyva, „csak úgy” kialakul. A homlokzat, az épülettömeg és a tér felosztás elkészül, még valami szellemi tartalom is beköltözik a falak közé, de a létrehozott belső környezet érzéketlen vagy legalábbis passzív a használójával szemben. Az ember közvetlen tapintható élettere, ami megteremti az épület és az ember között a kapcsolatot, nincs megformálva, alacsony minőségű vagy önmagáért való, mindentől független képet mutat. Az ilyen típusú terek ráadásul gyakran az állami beruházások, iskolák, óvodák és más középületek jellemzői, pedig éppen ezeknél kellene különös figyelmet fordítani a minőségre, mivel az ott folyó munka környezete hosszan tartó hatású. Generációk látásmódját, gondolkozását és érzékenységét határozza meg a nem megfelelően kialakított tér és az igénytelen tárgyi környezet.

Nehéz rendet rakni az érvek és ellenérvek között, amelyek azt tárgyalják, mi vagy ki a felelős a kialakult helyzetért. Írásomnak nem ez a célja, bár egy átfogó kép megteremtése érdekében néhány gondolatot kiemelnék ezek közül. De fontos beszélni róla, nem csak egymás között, hanem párbeszéd formájában, közösen, más művészeti területek alkotóival együtt.

A több mint huszonöt évvel ezelőtt lezajlott rendszerváltás mai életünk minden vonatkozásában, így a tér-, tárgy- és képpalkotás területén is törést jelent. Az építés tervezőirodák korábbi gyakorlata megszűnt. A két ezrelékes határozat, ami elősegítette az ipar- és képzőművészek közreműködését az építészeti, belsőépítészeti tervezés során, megszűnt. Generációs törés alakult ki: nagyon rövid idő alatt gyökeresen átalakultak a szakmagyakorlás alapfeltételei. A tervezőirodáknak felnőtt nemzedék, korábbi referenciáira és kapcsolatrendszerére támaszkodva, rövid úton fel tudta építeni a saját magánirodáit. A fiatal tervezők meghívásának gyakorlatát sok helyen felváltotta a munkatársak piaci vagy projekt alapú alkalmazása. Sok helyen elterjedt az ilyen szemlélet, maga alá gyűrve az alkalmazottakat, akik vándoroltak az egyik helyről a másikra.

A rendszerváltás után diplomázott tervezőknek nem volt lehetőségük a tervezőirodai műtermekben dolgozni. Ekkor már nem jellemző, hogy valamelyik mester mellett rendszeres munkaellátással, fizetésért dolgozzanak. Más szemlélettel és más alapról kellett indulniuk. Néhány évig ott dolgoztak, ahol tudtak, vagy önállóan próbáltak érvényesülni, megbízást szerezni. Szerencsés esetben bekerültek egy mester irodájába, ahol még továbbélt a mester-tanítvány kapcsolat ereje. Az egyik ilyen lehetőség volt a Kós Károly Egyesülés Vándoriskolája. Ez utóbbi tudatosan a gyakorlatra, a mester-tanítvány kapcsolatra és emellett az elme pallérozására is hangsúlyt fektet. A piaci szemléletű irodai gyakorlat és az utóbbi szemlélet hatása és jelentősége ma még feltáratlan terület, bár az elkülönülésük, másságuk markánsan jelen van településeink és épített környezetünk arculatának alakításában.

Eltelt egy körülbelül tíz éves időszak, és az oktatás útjára engedett egy új nemzedéket, amely már felkészültebb tudással rendelkezett a kialakult közegben való érvényesülésre. Míg a köztes generációnak magának kellett megszereznie ezt a tudást, a fiatalok már megfelelő prezentációs készséggel, marketing tudással és üzleti modellel felvértezve, más szemlélettel és más munkamódszerrel építik fel karrierjüket, irodájukat, brandjüket. A többféle szemlélet ismerveit hosszan lehetne sorolni és elemezni. Ebből most csak annyit emelek ki, hogy a második világháborút követő törés, ha fizikailag nem is, de szellemi értelemben hasonló mértékben megismétlődött a '90-es évek után.

Újabb problémahalmaz keletkezett a 2008-ban kezdődő gazdasági válsággal. A megbízások csökkenésével egzisztenciális kényszer alakult ki; akinek munkalehetősége adódott – még ha ez olyan jellegű munka is, amihez kevésbé értett –, az nem szalasztotta el. Az iroda, a munkatársak „eltartása” kényszerhelyzetbe hozott mindenkit. Az építészeknek sok esetben már nem volt lehetőségük együtt dolgozni belsőépítész, tájépítész társtervezővel. Ezek a munkarészek vagy kimaradtak a megbízásból, vagy ha szerepeltek is benne, kellett a munka, így azt megtartották maguknak. A belsőépítész pedig már nem társ-, hanem ellentervezővé fokozódott le. A torzsalkodás igazi kárvallottjai pedig az így létrejött terek használói lettek. Nem lehet eléggé hangsúlyozni – még ha sokan nem is hajlandók meghallani –, hogy a jól megformált környezetnek példa értéke van, és ennek révén meghatározó az oktató, nevelő hatása.

A 2016-ban megrendezett Belsőépítészek Országos Találkozója konferencia egyik, az egyetemi oktatásról tartott előadásán hangzott el, hogy a képzés és az ennek keretében folyó munka során, az első év vége felé derül ki a hallgatóról, hogy a képességei milyen munka elvégzésére teszik alkalmassá. Az egyre bonyolultabbá váló világ, az egyre kifinomultabb igények, a tudományos megközelítés és módszertan fokozottan igényelnek egy speciális érzékenységet. Nem véletlen, hogy a munka minden területe és így az építészet is egyre inkább részterületekre tagolódik. A folyamat elől nem tudunk kitérni, csak annyit tehetünk, hogy együtt, közös munkával valósítjuk meg az ideálisnak tartott egységet. Így a megoldást a megfelelő érzékenységgel rendelkező tervezők képzése mellett csak a párbeszéd, a közös munka és az összefogás mentén találhatjuk meg; keresve azokat, akik alkotó munkájuk gyakorlásán túl, a gondozásáért is hajlandók tenni.

Idén a XIX. Belsőépítészeti Országos Találkozója (BOT) konferencia szervezői és résztvevői ezt célozták meg, és ebbe az irányába már tettek is egy jelentős lépést. 2016-ban a BOT szervezői Zsennyén arra vállalkoztak, hogy ezt a pozitív hozzáállású összefogást állítsák a konferencia középpontjába. Építész és belsőépítész tervezők közös munkájának bemutatása volt a cél, olyan gyakorlati példák sorával, ahol ezt sikerült megvalósítani. Tóth Tibor Pál, a MAOE belsőépítész tagozat elnöke, valamint a MAOE választmányja és a MABE vezetőségi tagjainak támogató munkája eredményeként 2016 szeptemberében olyan háromnapos konferencián vehettünk részt – talán ez volt az egyik legkonstruktívabb tanácskozás az utóbbi években –, amely elindítója és előremutató kezdeményezése lehet a közös gondolkodásnak. Feltéve, ha folytatásra talál.

Tizenhárom tervezőpáros, összesen huszonhat tervező mutatta be egy-egy közös alkotását. A munkák mérete a vár újjáépítéstől a nagy középület és a vidéki közösségi házakon keresztül a lakóépületig terjedt. A lépték, a helyszín, a megbízó személye minden esetben más, így elmondhatjuk, hogy a merítés igen változatos. Ugyanez vonatkozik a tervezők hozzáállására is. Mindegyik más alapról indult, de mindben példaértékű az együttműködés és az összefogáson alapuló munka. Fontos ez, mert pontosan jelzi, milyen erő munkál mögötte, ami számtalan formában meg tud nyilvánulni. A hangsúly nem az osztozkodáson, hanem az egységes végeredményen van.

Az előadások lényeges és izgalmas pontja volt, amikor arról beszéltek az alkotók, hogyan alakult ki a tervezők közötti munkakapcsolat. A legtöbb esetben már dolgoztak együtt más

munkákon. Sokszor ebben komoly szerepe volt az állami tervezőirodai műterem-rendszernek, ahol volt alkalom a közös munkára és egymás megismerésére. Arra is akadt példa, hogy a mester-tanítvány kapcsolat később közös alkotómunkává alakult, illetve arra is, hogy egy speciális tervezési munka hozta össze a munkatársakat. Kiderült, hogy mindenkinek fontos a korábbi személyes kapcsolat vagy barátság. Erre azért kell figyelniük, mert rávilágít arra, súlya van minden olyan eseménynek, kiállításnak, beszélgetésnek, ahol egymást és a másik munkáját is megismerhetjük. A specializálódással párhuzamosan megfigyelhető egyfajta elzárkózási folyamat is, ahol a művészeti területek képviselői egyre inkább csak a saját területükre figyelnek. Bevonni valakit az alkotómunkába, csak akkor lehet felelősen, ha bizalom alakul ki a másikkal szemben, ehhez pedig a személyes kapcsolat elengedhetetlen.

Az előadásokból kiderült, hogy a másik fontos elem a közös gondolkodásmód és a koncepcióval való azonosulás. Minőségi munka csak úgy jöhet létre, ha egységes épített tér alakul ki. Az épület formálásán túl ennek elengedhetetlen része a belső – és a külső –, az ember által közvetlenül használt környezet megformálása. Napjainkban ritka, hogy ezt egy alkotó tudja megtervezni, ma jellemzően ez több ember közös munkája során jön létre. Számos példát láthatunk olyan kortárs épületekre, ahol erre már nem fordítanak megfelelő időt vagy anyagi forrást, így az befejezetlen marad. Vagy fel sem merül, hogy erre szükség lenne, vagy nem kap senki megbízást a megtervezésére, vagy kamu belsőépítészeti terv készült, de találkozhatunk olyan megoldással is, amikor utólag a megbízó **buheralja** a belsőépítészeti tervet.

Széles skálán mozog az a munkamegosztás, hogy az épület egészén belül kinek mi a tervezési területe. Volt olyan példa, ahol a két alkotó munkája egyáltalán nem különült el, és volt olyan is, ahol közösen határozták meg a tervezési területek határvonalait. Látni kell, ez egy igen rugalmas és megegyezésen alapuló megosztás, aminek az alapját csak a felelős vállalat adhatja. Feladatonként más és más lehet. Esetenként a belsőépítész munkája a belső térszerkezet kialakításától indul, és egészen a legapróbb részletekig tart. Máskor „csak” a bútorzat megtervezése, konzignálása a feladat. Persze minden esetben fontos, hogy tudjanak egymás munkájáról, összehangolva az alkalmazott anyagokat, felületeket, színeket. Minden esetben lényeges a tervezők hozzáállása, hogy legyen elég önkritikájuk megbeszélni és eldönteni, mit tudnak korrekt módon és felelősen felvállalni.

A megbízónak, ha téralakításba fog, tudnia kell (kellene), kihez forduljon. Nem minden munka kíván építész tervezőt, és előfordul, hogy nincs szükség belsőépítész tervezőre. Egy meglévő épület, ahol adottak a térfalak – főleg ha az egy műemléki épület –, a belső tér alakítása belsőépítészeti feladat, míg egy ipari épület ritkán igényel ilyen munkát. A két szélső példa között számos, a helyzetre jellemző arányban lehet dönteni. A megbízó részéről annak felismerése, mikor mire van szükség, bizonyos tájékozottságot igényel. Ennek megléte nagyban függ attól, mennyire aktív a belsőépítész közösség annak érdekében, hogy megismertesse, mivel is foglalkozik valójában. Az építészek részéről pedig az a gesztus, hogy a munka során felhívja-e a figyelmet: nem luxus a belsőépítész tervező megbízása.

Úgy vélem, a konferencián bemutatott példák, az építészek és a belsőépítészek hozzáállása bizakodásra ad okot. Lehet ma Magyarországon olyan összefogáson alapuló, közös munkát létrehozni, ami mind a tervezésben részt vevők, mind a használók, sőt még a szakma is megelégedéssel és jó érzéssel fogadhat. Meríteni lehet a jó példából és lelkesedni azért a hozzáállásért, amit itt tapasztalhattunk, hogy azután a rajzasztalhoz leülve ez inspiráló módon tudjon megjelenni a további munkákban.

A konferencia nagy lépés volt azon az úton, ami széthúzáson túllépve, a közeledés és az erők egyesítésének irányába halad. Csak biztatni tudom a MAOE belsőépítész tagozatát és a MABE vezetőségét a pozitív hozzáállású rendezvények folytatására, a párbeszéd kezdeményezésére az építészek, és azon túl, a tájépítészek, iparművészek, képzőművészek és

más rokon művészeti területek irányába is, mert a közös életterünket nem magányosan, hanem csak együtt tudjuk felelősen és magas színvonalon alakítani.